Літопис подій

Ольга Бойко, Ольга Антонюк, Оксана Важатко

Реекспозиція меморіальних будинків Косачів

У 2021 р. (рік 150-ти літнього ювілею від дня народження Лесі Українки) у меморіальних будинках родини Косачів – «Білому та Сірому флігелях» було проведено реставраційно-ремонтні роботи. Насправді, шлях до початку реставрації був довгим та складним. Про неналежний стан будинків (фото 1) почали вести розмови та шукати шляхи їх вирішення ще з 2017 р. У 2019 р. було виготовлено проєктно-кошторисну документацію на «Реставраційно-ремонтні роботи пам'яток культурної спадщини «Білого та Сірого будинків Косачів» в с. Колодяжне, що передбачала здійснення комплексу заходів із покращення технічного стану об'єктів та їх належного збереження у вигляді, який не змінював би історичної сутності будівель. У 2020 р. підготовлено проєкт «Ревіталізація Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки». На кінець цього ж року комісія підтримала проєкт і було виділено кошти з Державного фонду регіонального розвитку на реставраційно-ремонтні роботи, які увійшли до програми «Велике будівництво».

Із часу існування Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки було проведено ряд наукових досліджень і створена 1991 р. та діюча до цього часу експозиція лишалася актуальною. Згодом з'явилися нові наукові напрацювання, тому стало доцільним провести певні зміни у загальному вигляді будівель «Білого та Сірого флігелів».

Під час реставрації у «Лесиному Білому флігелі» перш за все було змінено колір столярки та дерев'яної конструкції балкону-солярію. До реставрації вони мали блакитний колір (фото 2), що викликало ряд запитань, так як будинок називався «Білим». При відтворенні меморіальності будинку за основу було взято фото «Білого флігеля» 1890-х років (фото 3), де добре видно, що колір стін, столярки та балкону-солярію однакові. Тому було прийнято рішення про зміну кольору конструкцій з блакитного на білий (фото 4). Також на цій світлині добре помітно

© Бойко О., Антонюк О., Важатко О. 2024

конструкцію балкону та його оздоблення. До цього часу тут був використаний узор із ганку «Великого дому» (див. фото 5, 6). Отож, доцільно було провести зміни у зовнішньому вигляді веранди-солярію.

На світлині 1890-х років (фото 3), з лівого боку будинку, проглядається вхід до підвального приміщення. Судячи під яким кутом лягає дах, то вхід до нього був не з центрального входу садиби (фото 7), а з північної сторони. На основі наведених фактів вхід у підвал було відбудовано з півночі, що забезпечило вільний доступ відвідувачів до нього (фото 8).

У процесі археологічного нагляду з північного боку будинку було відкрито фундаменти третьої кімнати, про яку згадує Ізидора Косач. Ця кімната не належала до первинної архітектури будинку, вона добудована пізніше. Під час реставраційно-ремонтних робіт на поверхні було відзначено межі цієї кімнати (фото 9).

Від часу існування музею для обігріву приміщень застосовували тверде паливо, яке згодом замінили на природний газ. За життя родини Косачів у будинках було пічне опалення, але з метою покращення температурного режиму, прийнято рішення про переобладнання грубок та димоходів під використання твердого палива.

Гарною новиною стало відновлення функціонування каміну в «Блакитній вітальні», про який знаходимо спогади у листах Михайла Косача. Саме на ньому він рекомендував Лесі поставити крука. Живий вогонь каміну створює затишну атмосферу цього будинку (фото 10).

Враховуючи результати дослідницьких пошуків, «Сірий флігель» також зазнав певних змін. Відомо, що цей будинок мав два входи. Так, на причілковому вході флігеля, зі сторони розміщення саду Косачів, у 1898 р. Михайло Косач сфотографував лірника з поводирем (фото 11), про це він пише матері Олені Пчілці у листі від 14 вересня. У ході реставраційно-ремонтних робіт, демонтувавши до цього часу існуючу веранду з заскленими вікнами (фото 12), конструкцію ґанку «Сірого флігеля» було наближено до його первісного вигляду. Про відкриті рундуки при будівлях свідчать світлини будинків Косачів і листування членів родини.

Зі світлини 1898 р. (фото 13), на якій зображено «Сірий флігель», з лівого краю будинку, не зовсім чітко проглядається дерев'яна конструкція цього ж ґанку. Ймовірно, вона була змайстрована для плетіння по ній рослинності. На фото «Великого дому» 1900 р. видно заплетений рослинністю ґанок (фото 5). Зі спогадів Ізидори Косач та Ольги Косач також відомо, що і альтанки були заплетені бузком, жасмином, диким

виноградом та капріфолієм (альтанка Олени Пчілки). Буяння рослинності на ґанках та альтанках було притаманним обійстю Косачів у Колодяжному, є фото Юрія Косача в одній з заплетених альтанок садиби (фото 14).

Суттєвою зміною у «Сірому флігелі» стало демонтування сцени. Відомо, що у Колодяжному Косачі ставили вистави. Про це залишила спогади Ізидора Косач. Проте ні у спогадах, ні в епістолярії родини, ні в інших письмових чи фотоматеріалах про існування сцени не згадується. Збережено фото під час вистави і на ньому видно, яким чином проходили спектаклі (фото 15).

Про «Сірий флігель» залишила спогади Ольга Косач-Кривинюк, у яких вона пише, що будинок мав три кімнати, кухню та кімнату у мезоніні. Ця маленька кімната зверху належала Олені Пчілці і слугувала їй робочим кабінетом. Петро Антонович Косач називав її «хатка-вишка» (фото 16). Оскільки, проєктно-кошторисною документацією не було передбачено її відновлення, було прийнято рішення відтворити робочий куточок у центральній кімнаті будинку на першому поверсі.

На теперішньому етапі наукові співробітники музею склали новий ТЕП меморіальних будинків Косачів. Офіційне відкриття оновленої експозиції заплановане на 12 липня 2024 р., у саме той день, коли відкрився музей 75 років тому.

Використані джерела

Скрипка Т. Родові гнізда Драгоманових-Косачів: їх устрій та культура. Київ: Темпора, 2013. 656 с.

Скрипка Т. Спогади про Лесю Українку. Київ: Темпора, 2017. 368 с.

Спадщина: Літературне джерелознавство, текстологія / Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Київ: К.І.С., 2019. Т. XIII/XIV. 616 с.

Українка Л. Повне академічне зібрання творів: у 14 т. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021.

Бойко Ольга Петрівна – завідувачка Колодяженським літературно-меморіальним музеєм Лесі Українки

Антонюк Ольга Петрівна – наукова співробітниця музею

Важатко Оксана Георгіївна – директорка Волинського краєзнавчого музею

Фото 1.

Фото 2.

Фото 3.

Фото 4.

Фото 5.

Фото 6.

Фото 7.

Фото 8.

Фото 9

Фото 10.

Фото 11.

Фото 12.

Фото 13.

Фото 14.

Фото 15.

Фото 16.

Фото 17.